

Community of Practice

Bewustzijn Waterkwaliteit

Thema: Hoe verleiden we de burger

16 september 2019

Community of Practice Bewustzijn Waterkwaliteit

- Gestart Maart 2019, Stowa is (tijdelijke) trekker
- Voor en door waterkwaliteitsexperts
- Kopgroep: Danneke, Sarita, Bas, Liesbeth, Sandra, Richard, Eugene, Anjo
- Experts: u

Ja, leuk, maar wat doen we?

1. Linked in voor nieuwtjes: www.linkedin.com/groups/13644743/
2. Website voor afkijken en verdiepen: www.bewustzijnwaterkwaliteit.nl
3. Live bijeenkomsten samen leren en netwerk versterken: [Agenda vandaag](#)

Agenda Werkbijeenkomst 'Hoe verleiden we de burger'

13.00 Welkom, CoP, Svz, Thema, Gedragsbeïnvloeding
Voorbeeld project: Waterschijf van 5 (Jan)

14.00 Aan de slag: in 3 groepen n.a.v. OPGAVEN (Jan, Sarita, Julian)

14.45 Pauze

15.00 Aan de slag: in 3 groepen n.a.v. PROJECTEN (Conny, Danneke, Richard)

15.45 Terugkoppeling, lessons learned

16.00 Einde bijeenkomst

Waterschijf van vijf

Bewuster omgaan met water

Community of Practice Bewustzijn Waterkwaliteit
17 september 2019
Jan van de Graaf, Adviseur waterkwaliteit

Gedrag als maatregel

‘Mensen weten niet dat brood waarmee je eendjes voert uiteindelijk tot stinkende grachten vol blauwalgen kan leiden. En als ze het niet weten, dan moet iemand dat uitleggen.’

EENDEN VOEREN

Beste dierenliefhebber,

We begrijpen dat u het beste voor heeft met de eenden en hen brood wilt voeren. Dat laat zien dat u betrokken bent bij de natuur en uw omgeving.

Er zitten echter ook nadelen aan het voeren van brood aan eenden. Brood is net als mest. Het zorgt ervoor dat algen gaan groeien. Door deze algen wordt het water troebel en gaat het stinken. Waterplanten, een goede voedingsbron voor eenden, verdwijnen hierdoor. Als eenden alleen brood eten, gaan ze eerder dood.

Wat is wel goed voor de eenden?

Als u de eenden toch wilt voeren, geef ze dan wat groente (bijvoorbeeld sla of maïs). Dit sluit aan bij hun natuurlijke voeding en helpt ze lang en gezond te leven.

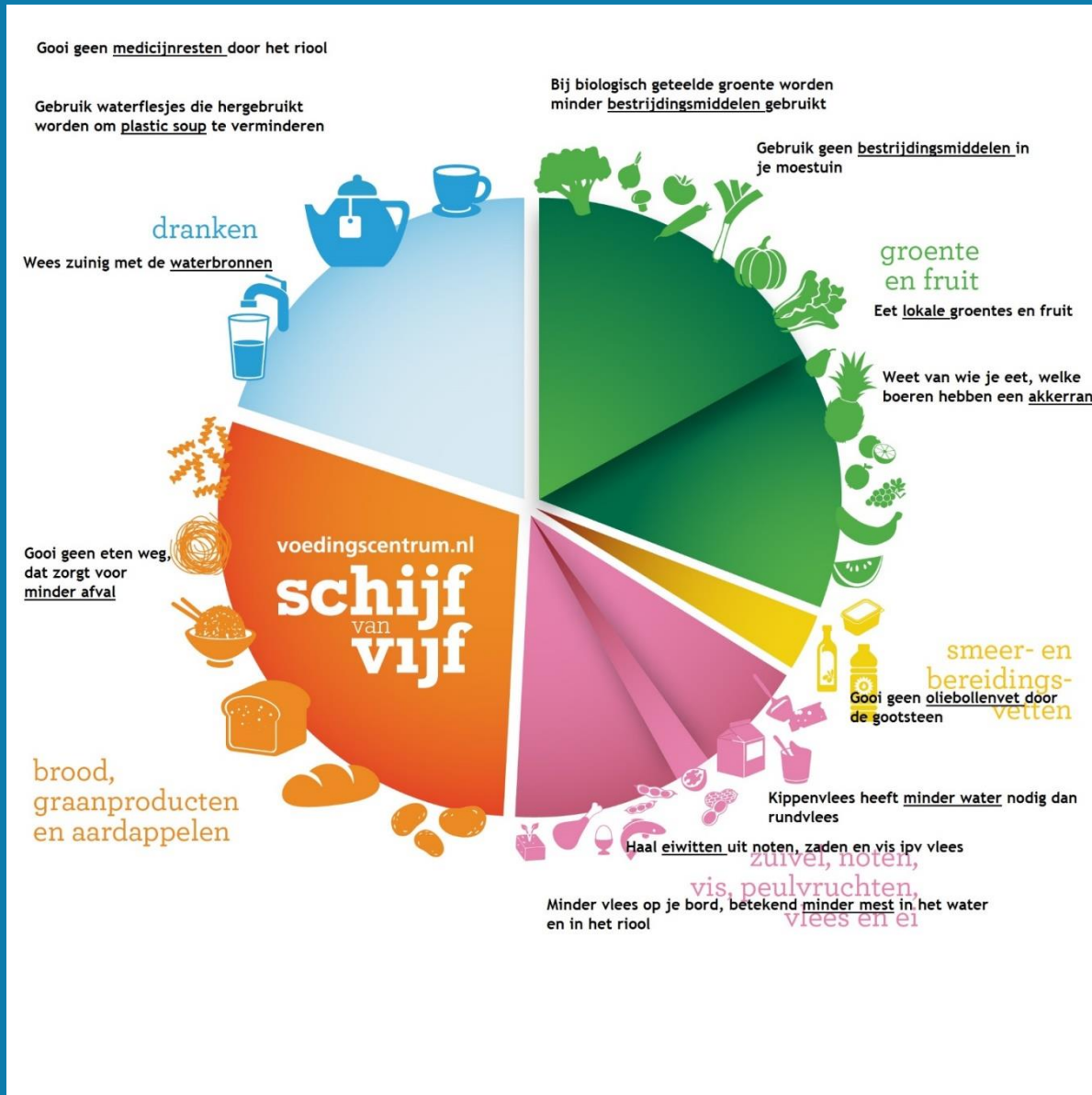

www.dommel.nl

Gedragwetenschap

1. Mensen gedragen zich naar hun rol (**altercasting**)
2. Mensen hebben vooral goede intenties (**injunctieve sociale norm**)
3. Onderkennen dat intentie goed zijn (**weerstand erkennen**)
4. Waar ligt de **gevoelige snaar** bij de eenden voedders?
5. Providing choices
6. “Wat doen anderen?” (**descriptieve sociale norm**).

Ontstaan Waterschijf van vijf

Gedrag als maatregel

Waterkwaliteit verbeteren met de massa

Voedselkeuze beïnvloedt de waterkwaliteit

Kantine, schijf van vijf

Brainstorm met collega's

5 thema's

Vorm

Opvallende vorm

Herkenbaar

Icoontjes

Advies met goede bedoeling

Tips

Makkelijk

Handelingsperspectief

Koppel de regenpijp af waardoor schoon regenwater niet naar het riool hoeft: riolen kunnen tijdens forse regenbuien niet altijd al het water verwerken waardoor het vuile rioolwater overstroomt in oppervlaktewater.

Sproei de tuin liever 1 keer per week een langere tijd dan dagelijks kort. Planten kunnen zo beter tegen droogte. Hun wortels groeien dieper in de grond om water te vinden.

Vang water op in een regenton om de tuin water te geven. Je bespaart zo drinkwater.

Verwijder onkruid milieuvriendelijk. Bestrijdingsmiddelen verslechteren de kwaliteit van het oppervlaktewater. Ook wanneer de tuin niet direct aan het water ligt, kunnen chemische stoffen via riolering of grondwater in het water terechtkomen.

Met een groen dak voorkom je snel afspoelen van regenwater naar het riool.

Tegel eruit, groen erin: met een groene tuin met weinig bestrating help je wateroverlast te voorkomen.

Beperk je douchetijd tot maximaal 5 minuten.

Ga in de douche in plaats van in bad. Bij een douchebeurt van 5 minuten verbruik je gemiddeld 55 liter, bij een vol bad zit je al ruim aan 110 liter.

Kies een waterbesparende douchekop, dan gebruik je ongemerkt minder water per minuut.

Draai de kraan dicht bij het handen wassen, tanden poetsen en scheren.

Zet de wasmachine pas aan als de trommel vol is.

Was op lage temperatuur. Hoe lager de temperatuur, hoe lager het energieverbruik.

Droog de was buiten.

Gebruik waterbesparende apparatuur.

Gebruik emmers water bij het auto wassen. Een autowasbeurt met de tuinslang verbruikt al gauw 150 liter. Is er een wadi in je woonwijk? Was dan je auto in de wasstraat. Zo voorkom je dat zeepresten en andere schadelijke stoffen in het oppervlaktewater terecht komen.

gieten en regen

wassen

koken

doorspoelen

drinken

Waterschijf van vijf
Waterschap De Dommel

Spoel olie en frituurvet niet door de wc of de gootsteen, maar lever het gescheiden in. Vet, frituurvet en olie veroorzaken verstoppingen in het riool. Tip: giet het terug in een plastic fles of leeg pak melk.

Gebruik afgekoeld kookvocht om je planten mee water te geven.

Klein restje in de pan? Veeg het weg met keukenrol! Spoel het niet door de gootsteen.

Kies eens voor een dag zonder vlees. Je bespaart zo veel water. Voor de productie van 100 gram vlees is gemiddeld 800 liter water nodig. Dat is net zoveel water als dat je gebruikt voor 14 keer douchen.

Drink kraanwater in plaats van flessenwater. Water uit de kraan is een stuk beter voor het milieu. De CO₂-uitstoot van de productie van kraanwater is 400 keer lager dan die van in plastic of glas verpakt flessenwater.

Voorkom plastic soup. Gooi je plastic afval daar weg waar het hoort. Gooi niets op straat of in het water.

Vul je waterfles steeds opnieuw. Als je voor onderweg water uit een fles gebruikt, dan is het beter als je deze steeds hervult met kraanwater. Zo spaar je het milieu.

Spoel oude medicijnen en medicijnresten niet door, maar lever ze in bij je apotheek. Zo voorkom je dat ze in oppervlaktewater terecht komen. Op de rioolwaterzuiveringsinstallatie (rwzi) worden deze stoffen namelijk niet volledig verwijderd.

Ga bewust om met medicijnen. Omdat je lichaam niet alle medicijnen opneemt of afbreekt, komen resten hiervan via poep of plas in afvalwater terecht.

Spoel geen vochtige doekjes door het toilet, maar gooi ze in de afvalbak. Doekjes kunnen verstoppingen veroorzaken of de zuivering verstoren. En dat leidt weer tot kosten en milieuschade.

Bespaar water met doorspoelen. We spoelen gemiddeld 6 keer per dag door. Met de kleine ipv de grote knop bespaar je 18 liter per dag. Dat is meer dan 6000 liter per jaar.

Gewenst gedrag

Werkwoorden

Sturen op actie

Eenvoudig

Huis Tuin Keuken

Doelgroep

 Waterschap De Dommel @wddommel · 28 sep. 2018

Het waait lekker en het ziet er naar uit dat het droog blijft. Een goede dag om in de buitenlucht je was te drogen. Zo bespaar je energie en je was ruikt extra fris. Nog meer van dit soort handige tips? Je vindt ze in onze **Waterschijf van vijf**: bit.ly/2xEIE3t.

 Waterschap De Dommel
16 mei 2018 · 🌐

“Sproei de tuin liever 1 keer per week een langere tijd dan dagelijks kort. Planten kunnen zo beter tegen droogte. Hun wortels groeien dieper in de grond om water te vinden.” Dit is een van de 26 tips en weetjes van de Waterschijf van vijf van ons waterschap. Meer info op www.dommel.nl/waterschijfvanvijf

 Waterschap De Dommel
22 mei 2018 · 🌐

Tip uit onze nieuwe tool de Waterschijf van vijf: “Gebruik afgekoeld kookvocht om je planten mee water te geven”. En zo zijn er nog 25 tips en weetjes om bewuster om te kunnen gaan met water. De tips zijn verzameld in vijf vakken: wassen, gieten & regen, doorspoelen, koken en drinken. Download hier de folder dommel.nl/waterschijfvanvijf

Heel breed; iedereen

Mensen kunnen zelf een bijdrage leveren aan een betere waterkwaliteit / wateroverlast in hun omgeving

Beïnvloeden
waterkwaliteit
via gedrag

Hoe maak je autorijden veiliger?

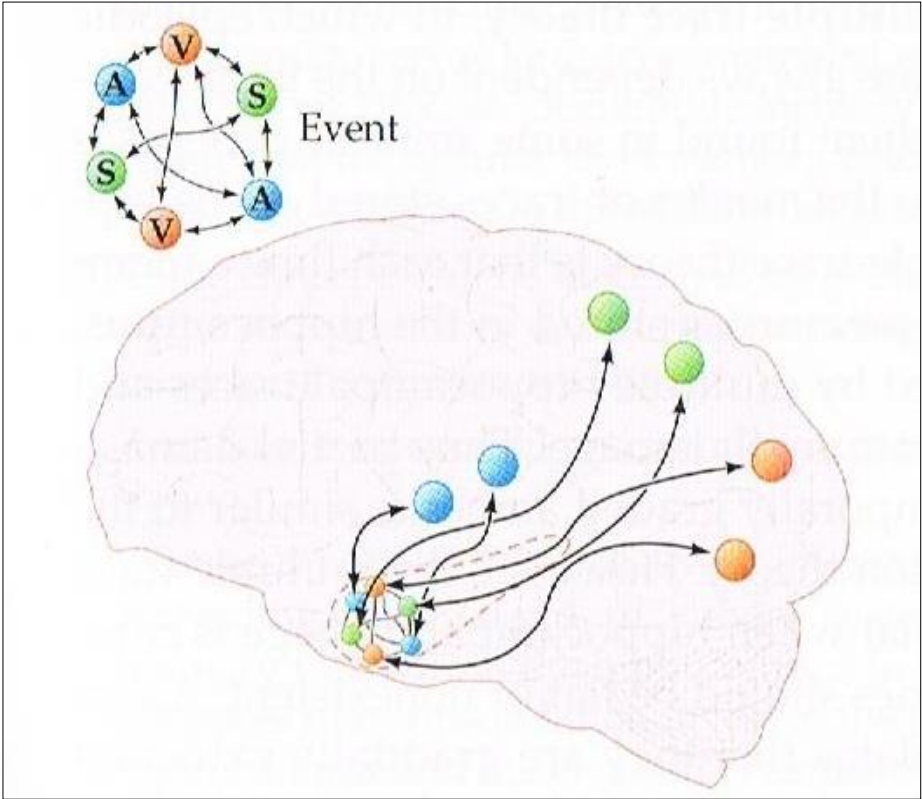
Welk gedrag willen jullie beïnvloeden?

- Tegel eruit, plantje erin
- Frituurvet gescheiden inleveren
- Niet met Lood hengelen
- ...
- Op tijd waterschapsfacturen betalen

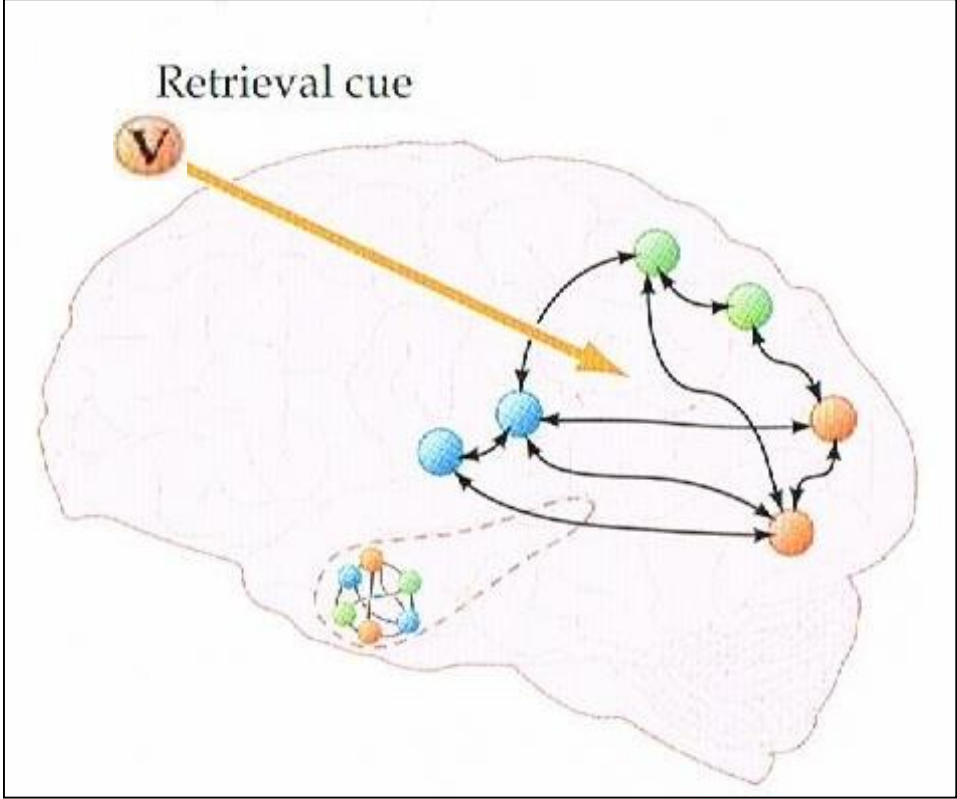
Wat doen mensen?

Prikkel-actie

Opslaan

Activeren

Verwerking van informatie

Wat is het effect?

**Buurt in beweging
maakt vliegende start
met energiebesparing**

Wat is het effect?

The screenshot shows a web browser window with the URL <http://zandbak.konstruktief.nl/dubo/hadden-we-dit-maar-eerder-gewel>. The website has a red navigation bar with the following menu items: PARTICULIER, PROFESSIONEEL, and GEMEENTE. Below the navigation bar is the DABO LIMBURG B.V. logo. The main content area features a large photograph of three people (two men and one woman) standing in a brick building under renovation. A white text box is overlaid on the photo with the text "De Huisdokter helpt je verbouwen". Above this text box, in a smaller green box, is the text "Eerste hulp bij duurzaam bouwen". To the right of the main image is a sidebar with the heading "RECEN" and two article teasers. The first teaser is titled "Hadden we dit maar eerder..." and the second is titled "Huisdokter...". Below the teasers is a heading "PROJ" and a blue rectangular button.

PARTICULIER PROFESSIONEEL GEMEENTE

DABO
LIMBURG B.V.

Eerste hulp bij duurzaam bouwen

De Huisdokter helpt je verbouwen

RECEN

"Hadden we dit maar eerder..."

Renoveren uit Lumme de hulp in v

Huisdokter

De Huisdokter verbeteren met de klei uitgangsp

PROJ

Is duurzaamheid belangrijk?

- Argumenten over de omgeving, milieu, duurzaamheid, lange termijn, ... hebben weinig reactie in hersenen
- Gebruik een omweg, bewustzijn helpt je om daarna duurzaam gedrag logisch te maken

Wat is het effect?

- Hoe kan je het effectiever aanbieden?

Stimuleringsregeling hemelwater

Groene daken, innovatie en educatie / voorlichting. Dat zijn de speerpunten van de stimuleringsregeling hemelwater van waterschap [redacted]. De regeling is een onderdeel van een breder scala aan initiatieven waarmee het waterschap het anders omgaan met (hemel)water in stad en dorp wil bevorderen.

Het klimaat verandert. Het wordt droger (in de zomer), maar ook natter (in de winter). Ook krijgen we te maken met grotere hoosbuien. De sloten en riolen in de steden en de dorpen hebben er soms moeite mee om al dat water goed op te vangen en af te voeren.

Veel mensen vinden water ook mooi om te zien en van te genieten. Dan moet het natuurlijk wel schoon en aantrekkelijk zijn, bijvoorbeeld samen met een gezonde, groene omgeving (bomen, planten). Dat alles vraagt om andere, slimme manieren om (hemel)water op te vangen en te verwerken dan we vroeger deden. De gemeente stelt hiervoor beleid op en voert dit uit. Het waterschap draagt daar graag zijn steentje aan bij. Door anders om te gaan met hemelwater hoeven wij namelijk minder hemelwater op onze rioolwaterzuiveringen te behandelen wat in de toekomst tot kostenbesparingen leidt.

Onderstaande subsidieregeling is beëindigd. [Er is een nieuwe regeling.](#) Heeft u nog een aanvraag lopen, dan kunt u gebruik maken van onderstaand formulier.

Subsidie werd verstrekt voor:

1. Het afkoppelen van minimaal 1.000 m² verhard oppervlak door de aanleg van vegetatiedaken of
 2. Het afkoppelen van minimaal 1.000 m² verhard oppervlak door het gebruik van innovatieve technieken voor de opvang, verwerking of nuttige toepassing van hemelwater of
 3. Het aanbrenge van voorzieningen die op een aanschouwelijke wijze bijdragen aan de verbreding van kennis / bewustwording over hemelwater bij een breder publiek.
- In de stimuleringsregeling hemelwater en de beleidsregel hemelwater zijn de voorwaarden opgenomen om in aanmerking te komen voor een bijdrage. In tabel 1 zijn deze samengevat.

Twee systemen

1. Onbewust

2. Bewust

Fast

Slow

Automatic

Effortful

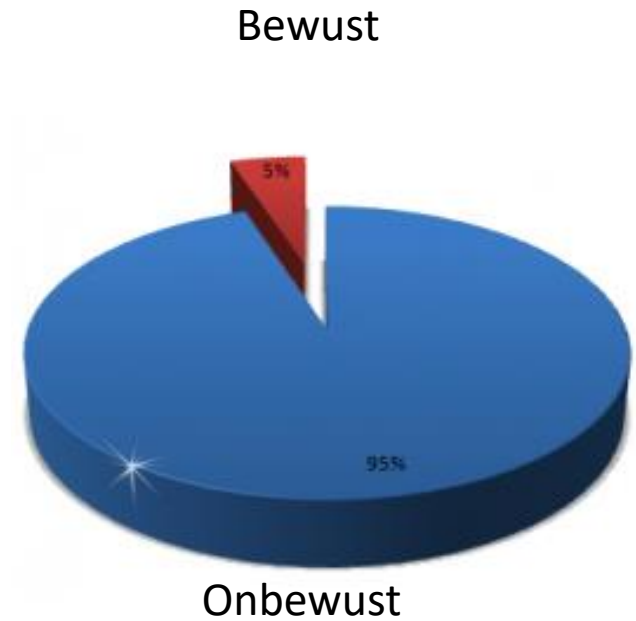
Everyday
Decisions

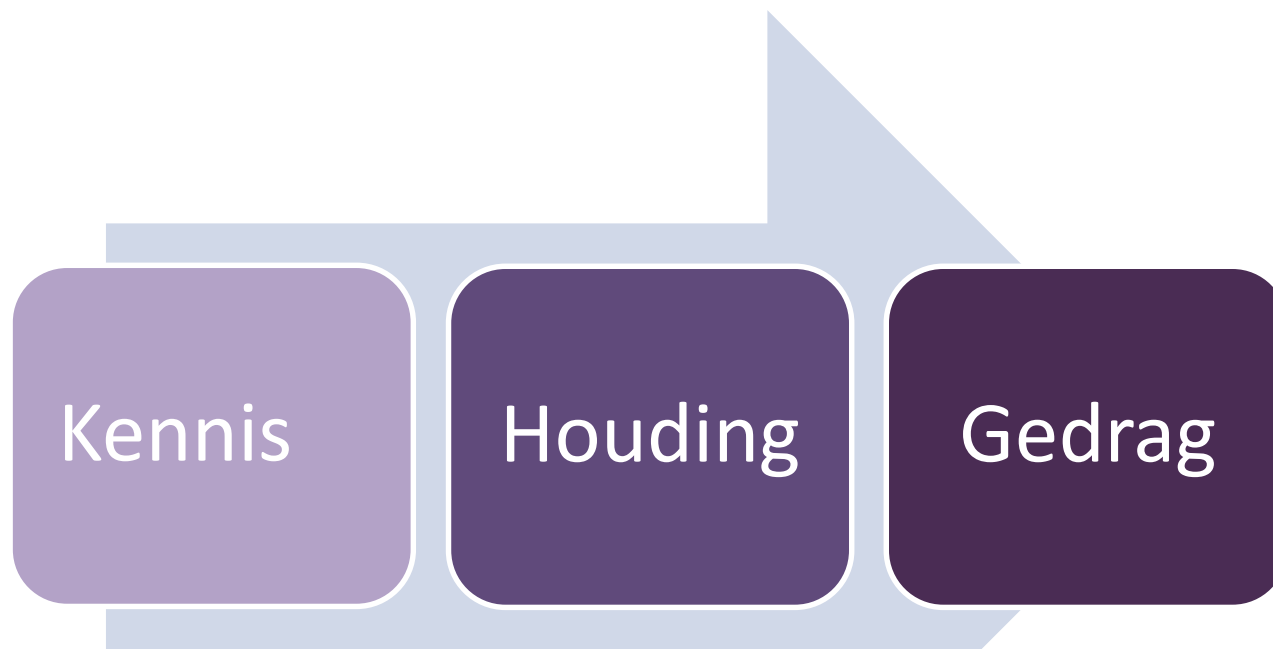
Complex
Decisions

Alleen
Sociale
beïnvloeding!

Argumenten +
Sociale
beïnvloeding

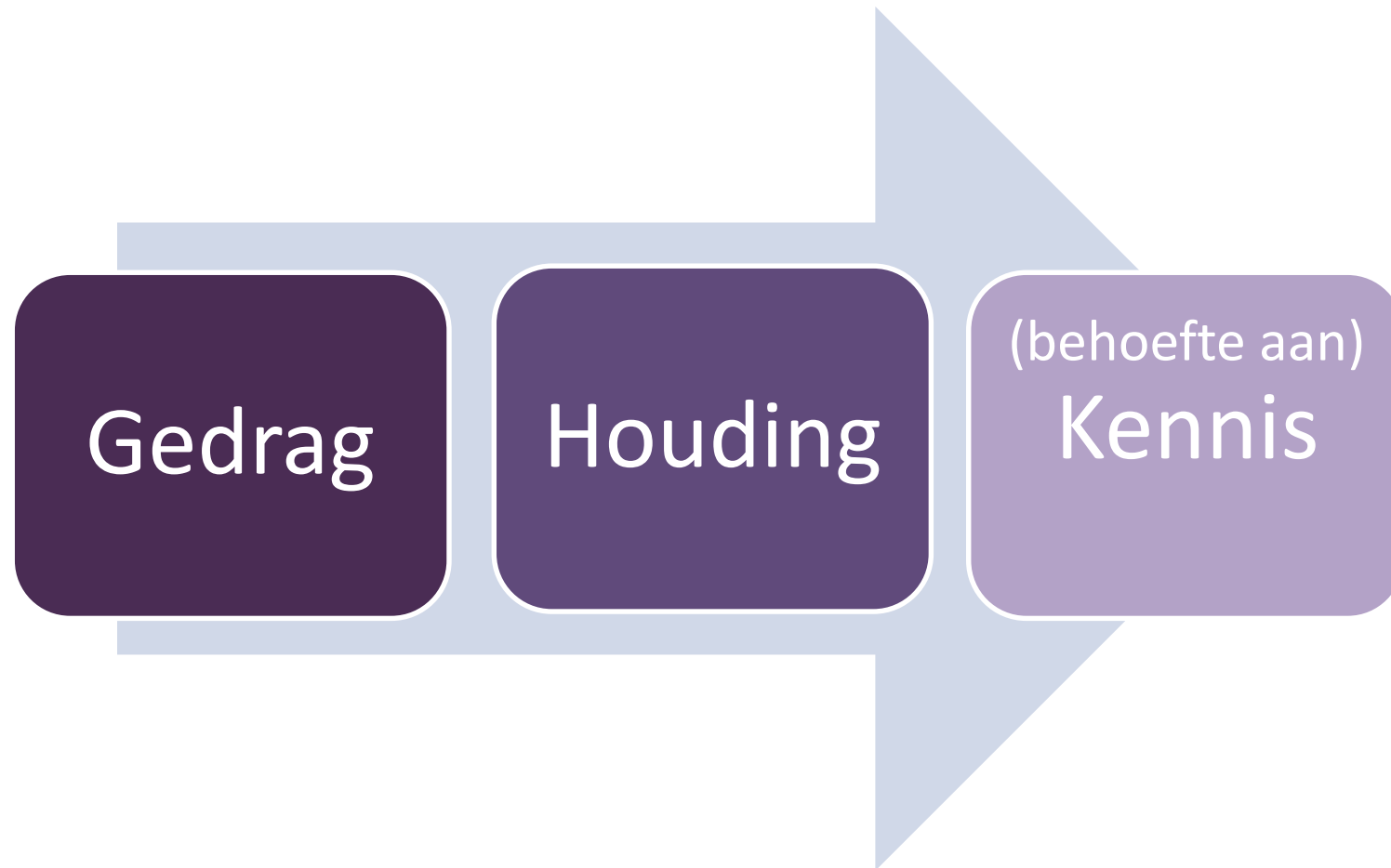

Traditionele aanpak gedragsverandering

Alleen bij bewuste keuzes!

Recente inzichten: direct sturen op gewenst gedrag (bij zowel bewust als onbewust gedrag)

Direct sturen op gedrag

Verwarming 's nachts laag

Zet 's nachts de verwarming lager (15 graden). Dit kan u 80 euro per jaar besparen.

Ymere

gieten en regen

- Koppel de regenpijp af waardoor schoon regenwater niet naar het riool hoeft: riolen kunnen tijdens forse regenbuien niet altijd al het water verwerken waardoor het vuile rioolwater overstroomt in oppervlaktewater.
- Vang water op in een regenton om de tuin water te geven. Je bespaart zo drinkwater.
- Met een groen dak voorkom je snel afspoelen van regenwater naar het riool.
- Tegel eruit, groen erin: met een groene tuin met weinig bestrating help je wateroverlast te voorkomen.
- Sproei de tuin liever 1 keer per week een langere tijd dan dagelijks kort. Planten kunnen zo beter tegen droogte. Hun wortels groeien dieper in de grond om water te vinden.
- Verwijder onkruid milieuvriendelijk. Bestrijdingsmiddelen verslechteren de kwaliteit van het oppervlaktewater. Ook wanneer de tuin niet direct aan het water ligt, kunnen chemische stoffen via riolering of grondwater in het water terechtkomen.
- Spoel olie en frituurvet niet door de wc of de gootsteen, maar lever het gescheiden in. Vet, frituurvet en olie veroorzaken verstoppingen in het riool. Tip: giet het terug in een plastic fles of leeg pak melk.
- Gebruik afgekoeld kookvocht

koken

Waterschijf van vijf
Waterschap De Dommel

Doelgroepen en doelgedrag Bewustzijn Waterkwaliteit

DOELGROEP	IMPACT	DOELGEDRAG	ACTIES
Burgers			
Zwemmer	Vervuiling oppervlakte water met urine en zonnebrand	WC gebruik aan de wal	
Boot vaarder	Vervuiling oppervlakte water met zwerfafval, urine, antifouling	Zwerfafval inleveren aan de wal, wc gebruik aan de wal. Afvalbakken. Duurzame antifouling aanbrenge	
Hengelaar	Loodverlies (54 ton per jaar ¹) Eutrofiëring door bijvoeren Betreden en verstoren	Alternatief voor lood gebruiken, zoals loodclips en voerkorf of loodvrij vislood. Niet bijvoeren Niet op kwetsbare plek	
Roker in openbare ruimte	Sigaretten in riool en oppervlaktewater (2.000 ton/jr)	Sigaretten weggooien in afvalbakken, evt. eerst meenemen	
Bezoeker openbare ruimte	Zwerfafval (50.000 ton per jaar op straat en groen ²)	Afval weggooien in de afvalbak	
Eendjes voerder	Eutrofiëring, ratten, zieke eenden	Broodresten voorkomen of bij GFT	
Honden uitlater	Hondenpoep nabij water veroorzaakt ecoli en eutrofiëring	Honden niet uitlaten nabij water of poep opruimen	
Tanden poetser, doucher	Microplastics in tandpasta en shampoo worden niet verwijderd door de RWZI	Gebruik van producten die vrij zijn van microplastics	
Medicijn gebruiker	Jaarlijks 140 ton medicijn resten via RWZI naar oppervlakte water ³	?	
Auto wasser	Bij gescheiden stelsel vervuiling oppervlaktewater of grondwater	Alleen wassen op speciale plekken of in autowasstraat	
Huis eigenaar	Daken en andere verharding zorgen voor overstorten	Afkoppelen verharding, infiltratie of naar opp water	
Tuinliefhebber	Bestrijdingsmiddelen Verharding veroorzaakt overstorten	Geen bestrijdingsmiddelen gebruiken	

		Tegels eruit, planten erin	
Eten bereider	Jaarlijks wordt er 16 miljoen kg vet en olie in riool weggegooid	Vet/olie gescheiden inleveren	
WC gebruiker	1,5 miljoen mensen gooien billendoekjes in het toilet: wekelijkse afvalberg van 10,5 miljoen billendoekjes .	Doekjes/condooms in afvalbakje gooien.	
Ballon oplater	Ballonresten in oppervlaktewater	Ballonnen opruimen na het feest.	

Bedrijven			
Datacenters	Gebruik koelwater van drinkwater	Effluent koelwater gebruiken voor warmte opwekking	Water leiding koude?
Industrie	Jaarlijks wordt er 250 PJ aan warmte geloosd ⁴ , 100 PJ hiervan is geschikt voor duurzaam hergebruik van de gebouwde omgeving . Specifieke industriën hebben specifieke afvalstromen	Effluent koelwater gebruiken voor warmte opwekking, verminderen emissies afvalwater en lucht	
Glastuinbouw	Gewasbeschermingsmiddelen door lozing van drainage water bij grondteelten, de spui bij substraatteelten, de directe lozing van condenswater en afspoeling van het kasdek . De landelijk norm is toelating van 0,1% van de nominale dosering per m ² teeltoppervlak naar 1 m ² oppervlaktewater. Verschillende resultaten, vaak gemodelleerd omdat absolute metingen heel ingewikkeld zijn. Algemene conclusie is 0,1% is een onderschatting van de werkelijk emissies, afhankelijk van bewatering en teelt.	Opvangen of verminderen van bestrijdingsmiddelen. Zuiveringstechnieken	Actieplan "Gezond gewas, schoon water" Werkgroep Emissies bedekte teelten

Controle op tumoren door longarts

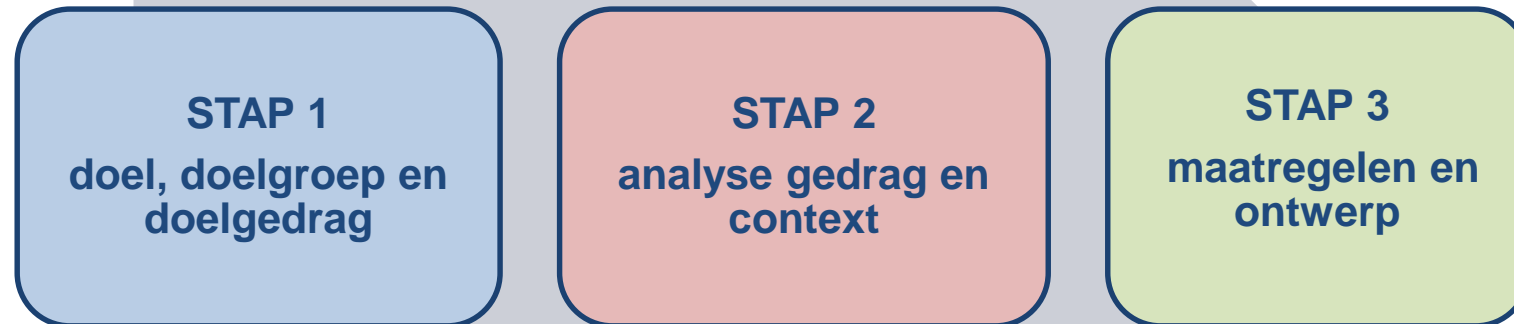
Wat klopt er niet?

Zijn wij ook zo
blind in ons eigen
specialisme?

Werkwijze ontwerpen slimme maatregelen

1. Doelstelling
2. Analyse
3. Interventie

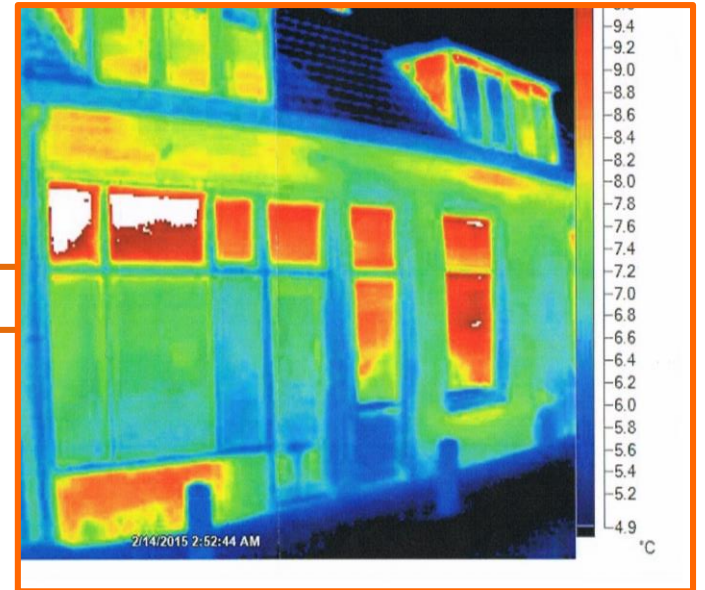
Wees niet te snel tevreden!

1. Verandermomenten

- Onderbreken van automatisch gedrag: zorg dat mensen open staan voor kennis

Periodiek

Gemaakt

Spontaan

Wat zijn verandermomenten voor jouw doelgroep?

2. Gedragsprincipes

Mensen zijn gevoelig voor ...

- Sociale normen
- Voorbeeldgedrag
- Sympathie, persoonlijk contact
- Autoriteit, deskundige
- Consistentie
- Makkelijkste optie, default
- Anekdotische informatie
- Winst en verlies
- ...

JA

Wél ongeadresseerd
reklamedrukwerk,
Wél Huis aan Huis bladen

JA

Welke gedragsprincipes herken je?

Rijswijk doet mee aan Operatie Steenbreek

Wij zijn al aardig op weg!

Vertel ons wat jij met je tuin gaat doen, door op onderstaande button te klikken.

[Ik ga ...](#)

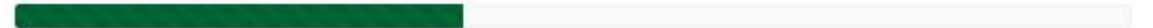
Steenbreektuinen

Vrijwilligers

Verwijderde tegels (m²)

Aanbod

Groenloket

Stimuleringsregeling

Stimuleringsregeling Klimaatmaatregelen

Wateroverlast door hoosbuien is een groeiend probleem in het stedelijk gebied, ook in Rijswijk. Het is een van de gevolgen van de klimaatveranderingen. Samen kunnen we er voor zorgen ook uw wijk klimaatbestendiger wordt. Meer groen en minder troep.

Betrokken steden

Er zijn inmiddels een flink aantal gemeenten aangesloten bij Operatie Steenbreek. Een actueel

3. Weerstandsreductie

- Weerstand volgt uit het voorkomen van verlies
- Neem onnodige barrières weg: Makkelijk maken.

Elke extra stap is een afhaakmoment

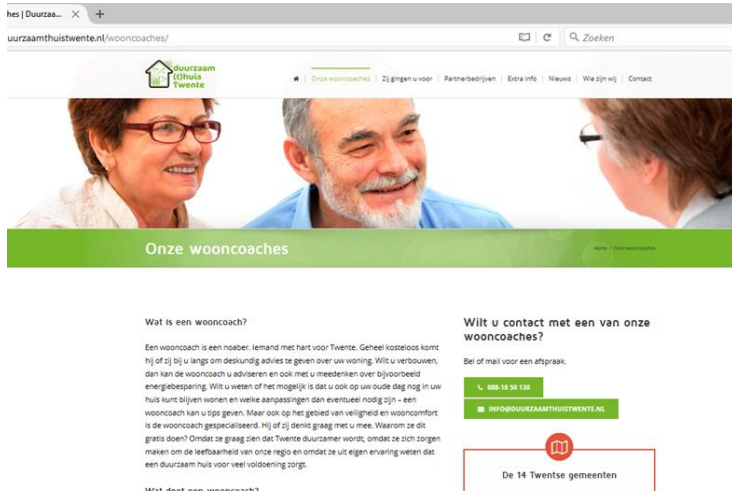

NL-Alert op jouw mobiele telefoon

- Je toestel is technisch geschikt voor NL-Alert, je moet hem nog wel zelf instellen. Dit doe je in een aantal stappen.
- Kies **Volgende** voor stap-voor-stap instructies.

Let op! Bel je met dit toestel via het netwerk van KPN dan kun je nu NL-Alert ontvangen. Het is de verwachting dat je met dit toestel in de loop van 2013 ook via de netwerken van T-Mobile en Vodafone NL-Alert kan ontvangen.

VORIGE 1 / 8 VOLGENDE

uurzaamthuiswente.nl/wooncoaches/

Onze wooncoaches

Wat is een wooncoach?
Een wooncoach is een noaber, iemand met hart voor Twente. Geheel kosteloos komt hij of zij bij u langs om deskundig advies te geven over uw woning. Wilt u verbouwen, dan kan de wooncoach u adviseren en ook met u meedenken over bijvoorbeeld energiebesparing. Wilt u weten of het mogelijk is dat u ook op uw oude dag nog in uw huis kunt blijven wonen en welke aanpassingen dan eventueel nodig zijn – een wooncoach kan u tips geven. Maar ook op het gebied van veiligheid en wooncomfort is de wooncoach gespecialiseerd. Hij of zij denkt graag met u mee. Waarom ze dit gratis doen? Omdat ze graag zien dat Twente duurzamer wordt, omdat ze zich zorgen maken om de betaalbaarheid van onze regio en omdat ze uit eigen ervaring weten dat een duurzaam huis voor veel voldoening zorgt.

Wilt u contact met een van onze wooncoaches?
Bel of mail voor een afspraak.
088 18 36 138
INFO@DUURZAAMTHUISWENTE.NL

De 14 Twentse gemeenten

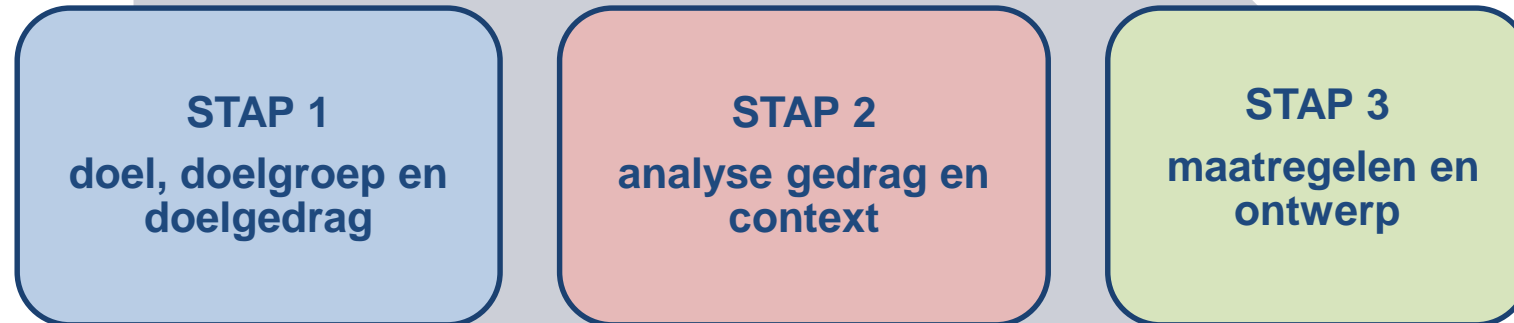
Stem!
Waterschaps- en Provinciale Statenverkiezingen
18 maart 2015

Weerstandsreductie bij windmolens

Ω	Weerstad beleving m.b.t. windmolens	Weerstand reductie opties
Reactance Beknot voelen in vrijheid. 'Je pakt me iets af.'	Overheid beslist over mijn woonomgeving Energiemaatschappij verandert mijn woonomgeving	Participatie in proces Participatie in eigendom Opbrengst delen met gemeenschap Gezamenlijk initiatief, nieuwe relatie Klein verzoek en consequent gedrag Transparantie, open communicatie Voorstel met keuzes Weerstand erkennen Onderzoek en sociale norm inzetten
Scepsis Boodschap wordt niet geloofd, of twijfel aan oprechtheid. 'Je kan me nog meer vertellen.'	Afname van uitzicht Afname van financiële waarde Wind energie is niet duurzaam Windenergie levert niets op Windenergie is goed voor de windlobby	Participatie in proces Goede inpassing in landschap Participatie in eigendom Garanties geven Opbrengst delen met gemeenschap Transparantie, open communicatie Ver vooruit plannen Reframen van voorstel Boodschapper met autoriteit of peers Toevoegen van betekenis
Inertia Geen zin in verandering 'Waarom zou ik veranderen?'	Toch geen invloed hebben Er niets mee te maken hebben Het onbelangrijk vinden	Participatie in proces Participatie in eigendom Opbrengst delen met gemeenschap Opvallendheid van voorstel Vertrouwen en trots geven Onderzoek en sociale norm inzetten Persoonlijk contact

Werkwijze ontwerpen slimme maatregelen

1. Doelstelling
2. Analyse
3. Interventie

Wees niet te snel tevreden!